

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Elevhälsoarbete i praktiken – samverkan för en hållbar hälsofrämjande skolutveckling

Eva Hjörne
eva.hjorne@ped.gu.se

Agendan

- Kort bakgrund med historisk tillbakablick
- Forskningsprojekt om elevhälsoarbete i praktiken före och efter senaste skollagen
- Skolverkets satsning för en hälsofrämjande skolutveckling

Sverige

Policy

- En skola för alla
- Alla ska ha tillgång till en likvärdig och inkluderande skola

I praktiken

- 20% av alla barn har skolsvårigheter och är i behov av särskilt stöd (Andreasson et al, 2014)
- Läsåret 2017/18 har 5,2 % (ca 53 800) av eleverna i grundskolan åtgärdsprogram (Skolverket, 2018)
- 25,9 % av eleverna slutar grundskolan utan fullständiga betyg (Skolverket, 2017)
- Larmrapporter om ökande ohälsotal bland barn och unga

Att beteckna skolproblem– en historisk överblick

Moralisk/ religiös diskurs (1800-talet)	Psykologisk/ Medicinsk diskurs (tidigt 1900-tal)	Pedagogisk/ Medicinsk diskurs (1930-talet)	Social/ Psykologisk diskursl (1960's)	Biomedicinsk/ Neuropsykiatrisk diskurs (1990-talet)	Psykiatrisk/ Psykologisk diskurs (2016-)
vanartig	sinnesslö	psykopat	bråkig	Damp	ADD/ADHD
idiot	trög	hysteriker	ängslig	Aspergers	AST
Fattig	dum	nervös	snattare	ADHD	PTSD
oböjlig	undermålig	svagbegåvad	skolomogen	Tourette	OCD
stygg	idiot	skolkare	CP	Dyslexi	PDA (pathological demand avoidance)
lat	halvidiot	ordblind	MBD	Dyscalculi	Språkstörning
Utomäkten- skapliga barn	kvartsidiot	vänsterhänt	Dagdrömmare Svåra hemförhållanden	Conduct Disorder	NPF-are Ångest Depression Bipolär Nyanländ

Följt av exkludering med placering i

1890	Idiotklass
1930	Psykopatklass
	Svagklass
1962	Skolmognadsklass
	Hörselklass, Synklass
	Hjälpklass, Läsklass
	Friluftsklass och hälsoklass
	CP-klass
	OBS-klass
1975	MBD-klass
1998	Särskild UndervisningsGrupp: Damp-klass
2002	SUG: ADHD-klass, Aspergers-grupp, Paradiset, Vita Huset, Oasen, Lilla Klassen, Äppelgården
2010	SUG: AST+ADHD-blandade grupper, språkklass, lärstudio
2015	SUG: Flexklasser
2018	Resursskola, SUG

Elever i särskild undervisningsgrupp

- Skolverket, 2016/17:

Typ av särskilt stöd	Totalt antal elever i grundskolan	% andel av elever i åk 9	% andel pojkar i åk 9	% andel flickor i åk 9
Särskild undervisningsgrupp	1,2%	2,6	3,3	1,9

De flesta grupperna organiseras för elever med NPF som t ex ADHD (Skolverket, 2014).

Studier av elevhälsoarbete: Tre forskningsprojekt mellan 2000-2010

- Elevhälsoteamsmöten – ca 100 st
 - Bandinspelade – ca 250 tim
 - Tio skolor
 - Transkriberade
 - Fältanteckningar
 - Dokument – protokoll
-
- Finansierat av FAS (numera Forte), RJ, VR

Moa, 8 år

- Bitr rekt: Sen idag så fick ja ett nytt namn ehh..som ja inte riktigt vet här... en Moa ehh, jag vet så här detta är en **mycket duktig tjej** som var ehh..våldigt duktig när hon började som sexåring, ni vet allt de här kunde läsa och allt det här
- Rekt: Vilken klass går hon i nu?
- Bitr rekt: Nu går hon i R3. ehh.. så första skolåret så var det så där hon **tyckte allting va jätteroligt å va duktig** å alltihopa då va, å så förra året då så var det så att hon umgicks ganska mycket med- var mycket tillsammans med dom som va ettor på något sätt å eftersom hon var **duktig** å även mognadsmässigt kanske platsade där plus.. men hon hade också en bästis som var sexåring då å så förra året då vet jag att dom sa att hon tyckte att skolan var så tråkig och hade lite **skolvägran** å lite såna här - svårt å få iväg henne till skolan å mamman kände att hon ville att hon blev lite **understimulerad** ja, ni vet ju hur det var.. situationen **mycket vikarier å mycket såna nya lärare å nya grejer då va..**

Forts

- Bitr rekt: så vi tänkte väl lite granna så här att ehh..när hon nu då börjar tvåan till hösten här så kommer det- så blir det nya klasskamrater igen ehh..lite äldre elever som hon var klasskamrat med tidigare så att kanske det blir lite mer utmanande å så då va, och att det skulle gå bättre ehh..nu vet jag bara så här att mamman hade flugit på då stackars Karin (läraren) nu är dom ju nya på fritids bägge två är nya där nere på avdelningen som naturligtvis inte hade nån förhistoria alls å sagt att hon måste hon kan ju inte gå kvar här på fritids å hon trivs inte hon är **deprimerad** å hon är så här liksom väldigt starka ordalag nu är ju mamman vad ska jag säga .. ehh..en människa som lätt hetsar upp sig så då kanske va
- Rekt: Mmm
- Bitr rekt: **Jag kände så här att ehh.. det kanske vore läge att ehh.. ta dom här signalerna på allvar å liksom fundera vad det är som fattas flickebarnet**
- Rekt: Mmm ehh.. hon har ju inte varit föremål för nånting (?)
- Bitr rekt: ingen evk inte nånting
- Rekt: **Men det är kanske inte så dumt att man börjar**

Resultat av skolans elevhälsa 2000-2010

- Präglades av ett åtgärdande perspektiv
- Individinriktat synsätt där barnen ses som problematiska och förklaringar till skolproblem hamnar inuti barnet. Det är barnet som ska utredas och "fixas till" medan skolans praktik tas för given och görs osynlig
- Individualiserande kategorier som används gör skolproblem till elevproblem – alltid varit så
- Elevens röst är inte närvarande
- Neuropsykiatriska diskursen som används frekvent idag i sig inget nytt
- Läraren mycket lite involverad i elevhälsoarbetet
-

Hjörne & Säljö, 2013

Elevhälsoarbetet enligt skollagen från 2010

- Samlad elevhälsa med skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och person med specialpedagogisk kompetens
- Förstärkt uppdrag för elevhälsan som nu främst skall **vara förebyggande och hälsofrämjande** och stödja elevers utveckling mot utbildningens mål
- Insatserna präglas av ett **samband mellan lärande och hälsa**
 - När jag mår bra lär jag mig!
 - Och tvärtom; skolprestationer har stor betydelse för mentala hälsan
 - MEN HUR GÖR MAN?

Pågående studier-elevhälsoarbetet 2016-2019

- Forte 2016-2019
- Audioinspelat 58 Elevhälsoteamsmöten - ca 150 tim
- Mötesstruktur: 2,5 tim EHT där, förutom rektor, specialpedagog, kurator, psykolog, skolsköterska, pedagoger (lärare, fritidspedagog) ingår
- 5 skolor under 2016/17

LOGOPED

NÄR?

KOMMUNIKATION
MOM/EAR
SVART

- LÄSNINGEN?
- MOTIVERAD I SKOLAN
- HUR NÄ MÅLEN?
- "ATT FÅ LYCKAS"

HÅLL
DISTANS

DIAGNOS

- HUR NÄ MÅLEN? OJÄMT
- KÄMPAR PÅ/GLAD
- ÄR EJ MED PÅ SAMLINGEN
- RIM/RAMJÖR
- ANPASSAR / SCHEMA / BILSTÖD MM

NYANLÄND

• SVA

TERESA

PERSONAL MÖTER

19/4-1500?
VEM TAR BARNEN
MER ÄN BELLIE?

ÖVERGÅNGAR/FÖRBBEREDA

VÄRDEGRUND

- TEATERLEK
- LEK PÅ RASTERNA

11/4-16

1B

UPPÖLNING
V 21

Text

FRITIDS

- FUNGERAR
- FRI LEK / STATIONER
- UTELEK - POSITIV
- KASSANDRA HAR
DRAMA I/V
- KÄNSLAN AV EN
STOR GRUPP
- UPPDELADE GRUPPER
I GRUPPEN (EN DEL
KONFLIKTER)
- VÄLJER INNE-
AKTIVITETER - BRA

GRUPPEN

HER:
SHIAN
BOMMEL
KASINARA

- BRA KÄNSLA
- RÖRELSEBEHOV / UNGA
INDIVIDER
- STARTAR MED LÄSNING
- ARBETSRO, FINT ARBETE
- STRUKTUR / RUTINER
TYDLIGHET
- PLANTID I HOP MED
FRITIDS? FÖRHÄLLNINGSSÄTT
M-M
- KUNSKAPSMÅLEN
MOT SLUTET AV
TERMINEN?
- LÄSNING / HANTERBART
- KÄNNA GLÄDJE
LUST

JE ÖVER

APT

”Nya” strategier i EHT-arbetet – några resultat

- Lärare och pedagoger, även fritidspedagoger, medverkade vid elevhälsoteamsmötena
- varje deltagare uttalade sig utifrån sin expertroll och kompetens
- fokus på det positiva, på möjligheter istället för på det negativa, på hinder
- skolan och EHT utnyttjade hela skoldagen i ett förebyggande och hälsofrämjande arbete; rasterna och fritids organiserades
- det åtgärdande arbetet fokuserade på pedagogernas ansvar och strategier istället för på elevens tillkortakommanden
- samsyn och samverkan mellan pedagoger och elevhälsopersonal – skolan ägde problemet, inte eleven

• Hjärne, 2018

Hälsofrämjande skolutveckling för ökad måluppfyllelse – Skolverket 2016 - 2018

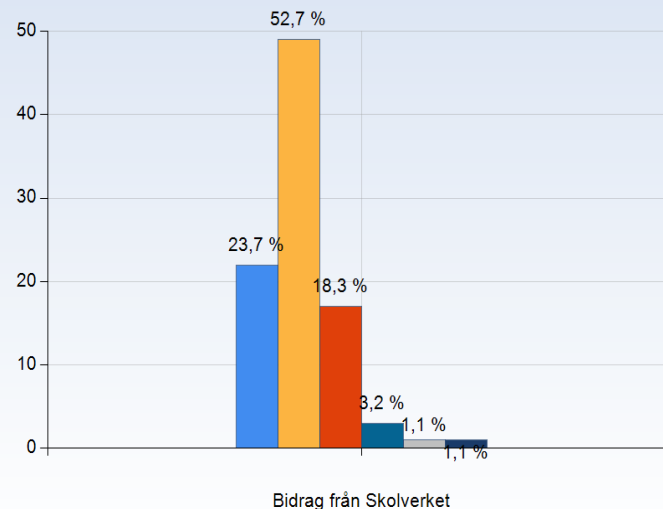
- Syftet med bidraget är att stärka skolans elevhälsa och främja lärande och hälsa hos alla
- "Genom att skapa innovativa och trygga lärmiljöer som tillvaratar elevers olika förmågor, erfarenheter och kreativitet ska insatsen leda till ett ökat lärande och välbefinnande hos eleverna. Eleverna ska ha ett tydligt inflytande över arbetet som ska leda till ett ökat ansvarstagande samt självförtroende hos eleverna". (Skolverket, 2017)
- 99 projekt fick medel 2016/17 i bidragsomgång 1
- 48 projekt fick medel 2017/18 i omgång 2
- Uppgift att dokumentera, analysera, sammanställa erfarenheter och generera kunskap utifrån utvecklingsprojekten

Statliga bidragets storlek i omgång 1, 2017

Bidrag från Skolverket	Antal svar
< 100.000	22 (23,7%)
100.000 - 500.000	49 (52,7%)
500.000-1 miljon	17 (18,3%)
1 -2 miljoner	3 (3,2%)
2- 3 miljoner	1 (1,1%)
> 3 miljoner	1 (1,1%)
(Icke besvarade)	3 (3,2%)
Summa	93 (100,0%)

■ < 100.000 ■ 100.000 - 500.000 ■ 500.000-1 miljon ■ 1 -2 miljoner ■ 2- 3 miljoner ■ > 3 miljoner

Insatserna i omgång 1

Några resultat från omgång 1

- Bättre trivsel för både lärare och elever
- Positiva effekter på lärande
- Ökad koncentrationsförmåga och uthållighet
- bättre språkbruk mindre mobbning
- Minskad skolfrånvaro, ökad delaktighet
- Färre anmälningar om kränkningar
- bättre gemensam värdegrund
- studiero och studiemotivation
- ökad känsla av gemenskap bland eleverna vilket skapat en tryggare skolmiljö
- föräldrar och elever har fått en mer positiv bild av skolan
- Mindre behov av utredningar på elever

Ex 1: Ljungby kommun

- Ligger i Småland och har drygt 28.000 invånare
- Vid platsbesöket närvarade rektor, två klasslärare och en idrottslärare
- Drygt 170.000 kr
- Insatserna: 1) Pulsträning för åk 5 och 6 på en skola
- 2) Fortbildning av personalen i hela kommunen
- Fått stor uppmärksamhet i media och i regionen

Projektidé

- Tre engagerade idrottslärare hade en idé om att studieresultaten kunde förbättras med hjälp av fysisk aktivitet. De hämtade inspiration från en föreläsning av Hjärnbyggarna vid GIH i Stockholm hösten 2015.

Insatsen

- Ryssbyskolan i Ljungby kommun införde pulsträning för åk 5 och 6 under fyra 30-minuters pass i veckan, tre pass ligger som första pass på morgonen, medan ett pass ligger efter lunch.
- Tog 5 min från varje lektion till pulsträningen
- Syftet med pulsträningen är att eleverna ska få upp sin puls till mellan 65%-85% av sin maximala puls.
- Varje elev fick pulsband och en liten givare som skickar trådlös information till en projektor som för upp pulsen på en stor vägg så det blev väl synligt för eleverna.
- Direkt efter pulspassen förlades teoretiska ämnen som svenska, matte, engelska

Eleverna berättar i lilla Aktuellt

- " det är väldigt kul man får bli lite svettig varje dag i skolan"
- " man har fått bättre kondition å sånt, ja bättre resultat på prov å sånt"
- " det är roligare än att komma till skolan jättetrött så de är roligt med puls"
- "det har blivit ganska mycket tystare på lektionen och det är lättare att lära sig saker. Man har lättare för att förstå när man har genomgångar och det tar inte lika lång tid att komma igenom ett kapitel"
- "man känner sig mer fokuserad och det blir lättare"

Lärarna berättar.....

"när de kommer in efter ett pulspass, de sätter igång och jobbar med det de ska direkt"

- "de är mer uthålliga och de har ett snabbare tänkande, så känner jag"
- "Efter ett pulspass så blir lektionerna väldigt effektiva, det är mer fokuserat och koncentrat. Man får väldigt mycket gjort om man jämför med tidigare"
- "Innan var det 15 min som man hade eleverna sen kunde man lika gärna lägga ner, så kändes det, och nu ger vi 5 min så har vi 35 min med koncentrerade elever av 40 min"
- "elever i behov av särskilt stöd eller med extra anpassningar har märkbart förbättrat sina resultat"
- "Vi ser ju resultat tydligast på de som har väldigt lågt resultat"
- " vi gjorde tester i matte i augusti och sen i januari. Då såg eleverna själva sin förbättring tydligt. En kille sa själv "yes, det är pulsen".

Lärarna uppger också att

- "hinner mer på 80 min idrott än på 120 min tidigare"
- "tiden i klassrummet blir effektivare".
- eleverna "verkar inte vara borta på grund av sjukdom längre, de tar endast ledigt för älgjakt eller semesterresa numera".
- "den diskussionen finns ju inte ens längre "måste vi duscha?", den har försvunnit. Nu är de så svettiga, är ju det varje dag och det är obligatoriskt. De glömmer inte heller kläder längre och duscha har blivit helt självklart".
- Idrottsläraren berättar också att eleverna fått en ökad kroppsuppfattning vilket bidrar till att de klarar uppgifter på idrotten på ett bättre sätt och således höjer sina resultat även där.
- "Tjejerna eller killarna som är rädda för bollen och står i ett hörn på idrottslektionen, tar fram bollen och tränar basket på pulspassen och sen när vi har det på idrotten vågar de plötsligt vara med, jättekul"

Rektor berättar.....

- ”jag har haft kontakter med kurator och skolsköterska och de säger att projektet har påverkat eleverna som de har kontakt med på ett positivt sätt. Skolsköterskan hade märkt att några flickor hade problem med övervikt, men detta problem försvunnit nu. Kuratorn säger att hon märker att närvaron blivit bättre, inte ens de enstaka tillfällena är kvar.
- En elev t ex som haft stora svårigheter i skolan var tidigare mycket frånvarande. Denna terminen har hon varit borta endast en dag”.
- lärare som var motståndare till idén från början blivit omvända och numera ser nyttan med projektet
- antalet utredningar minskades eftersom de elever som tidigare ansågs vara ”alltför rörliga” numera var betydligt lugnare och sitter still.

Svårigheter och utmaningar

- I implementeringsfasen genomfördes pulspass med personalen för att de skulle få en inblick i projektet och bli positivt inställda.
- Skolsköterskan och skolkuratoren från elevhälsan har varit positivt inställda. Däremot har de upplevt det svårare att påverka hela elevhälsoteamet till att tänka i mer förebyggande termer.
- En annan svårighet har varit att övertyga de olika lärarna om att släppa ifrån sig 5 minuter av sitt ämne för projektet.

Framtiden?

- Personalen i hela kommunen fick fortbildning inom ramen för detta projekt
- Fler skolor i kommunen ska genomföra liknande insatser
- Rektorn: "min dröm är att elevhälsan tänkte mer förebyggande och inte bara gjorde brandkårsuttryckningar när man inte når läshastigheten och det ska göras en pedagogisk utredning och vi vet att det hade kanske hjälpt om man tränat lite".

Skolverksprojekt omgång 2, 2018

- För bidragsomgången 2017 tar vi steget in i klassrummet och sätter fokus på lärandet för eleven som en hälsofrämjande faktor: När jag lär mig mår jag bra!
- Insatsen ska vara ett samarbete mellan elevhälsa, pedagoger, skolledning, och huvudman där kollegialt lärande och ett metakognitivt arbetssätt utgör grunden. Även eleverna ska ha inflytande över insatsen.
- Insatsen ska knyta an forskare
- Insatsen ska kopplas till undervisningen inom minst tre av följande fyra områden:
 - Matematik och naturvetenskap
 - Fysisk aktivitet
 - Språkutvecklande arbetssätt
 - Estetiska lärprocesser

Ex på insatser i omgång 2, 2018

- Walk-and-talk klassrum, dans/eurytmi, mindfulness, pulspass, rörelsepauser, brain-breaks
- "säg inte att vi är annorlunda – säg att vi är olika" – projekt för att alla ska känna sig likvärdiga, två-lärar-system
- Läscirklar, fortbildning, kompetensutveckling, relationscaféer
- Ridning, Utomhuspedagogik, rastaktiviteter
- Samtal, hälsosamtal, studiero, stresshantering, skapa lugn musik
- Närvaro, skolfrånvaro, kost och sömnvanor, livsstil, hälsovecka, lugn frukost, sockerutställning
- Entreprenöriellt lärande
- Musikalarbete, drama, skapa bild/målargrupper, sjunga multiplikationstabellen
- Prestationsfri atmosfär, prestationsfria arenor, stressfria oaser
- Ökat elevinflytande och delaktighet
- Lesson studies, learning studies, Grit, Growth mindset, formativ bedömning,
- "Hjärt-slags-projekt", mental träning, coachning, teambuilding

Några ord på vägen.....

- All verksamhet i skolan behöver genomsyras av ett hälsoperspektiv;
- NÄR JAG LÄR MIG MÅR JAG BRA!
- Hälsofrämjande skolutveckling behöver alltså bli ledord och en stående punkt på agendan på alla nivåer i skolans värld
- Måste in i det systematiska kvalitetsarbetet för att bli en hållbar skolutveckling och göra skillnad
- Skolledare, rektorer är nyckelfigurer i arbetet
- Elevens röst är viktig
- **Låt elevhälsa bli hela skolans angelägenhet**
- Skolproblem ägs av skolan som har till uppgift att föregripa och lösa svårigheter i samverkan mellan EHT och den pedagogiska personalen
- Se möjligheter istället för hinder – en synvända
- Prova nya djärva grepp organisatoriskt och pedagogiskt
- Byta perspektiv - Lärare i behov av stöd istället för elev i behov av särskilt stöd?

Tack för er uppmärksamhet!
eva.hjorne@ped.gu.se

